

સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
તૈયાર કરેલી.

પહેલી યોપડીના અર્થ.

જેની અંદર અર્થ: કવિતાની સમજૂતી; પાઠનો
સાર; પાઠનાર અથવા શબ્દો તથા જોડાક્ષરો
હિસા; વગેરે.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ. બેંગલુરુ કે. ૧.

રચનારનું ડેકાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કર્તાનું ડેકાણું—શાહપોર—સુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૯૭૧ના રાષ્ટ્રીય આકર મુજબનું સંસ્કરણ કરાવ્યું છે.

છાપનાર:—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ,

છાપનારનું ડેકાણું—'શંકર' પ્રી. પ્રેસ ચૌધાના પુલપર—સુરત.

સંવત ૧૯૭૯.] કિંમત રૂ. ૦-૨-૬. [સને ૧૯૮૩.

૨૦૮૪૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાખિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૮૪૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પદ્મના સોપાના કથ

વિષય મધ્યકાલ : ૬-૧૨-૨૫

મદ્ય ૨૦. ૧૯૬૬. ૭-૧૧

વિધાપાઠ

૧૦૮ મુદ્રા

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લિ. કુર્તીરાઈટર

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

દિવાળી=વરસનો છેલ્લો

દિવસ; આસો વદ

અમાસ

અક્ષર=હરફ; દરફત

નિશાળ=અણવાતું ઢે.ાણું

રળ=છુટી

છેડી=છોકરી

પાછી વળી=ફરી

એળી=સાથે; એકઠી

લીપેણુ પે=છાણ મટા-

ડાથી સાફ કરે.

ધોળે છે=ચોપડે છે;

છાટે છે

સન્નેરી=ધારી

ધુધરા=ધુધરાના આકાર-

નો ધઉનો બનાવેલો

ગળ્યો પદાર્થ

સાર્થ.આ=ચુનાની ફાક

વગેરેનાં કાઢેલાં ચિત્ર

આંગણામાં=ખારણા

આગળ

જમવનું=ખાવાનું

શુભડાં=કપડાં

ધરૈણાં=ગીના; જથ્થો

દાડખાતું=આનસખાટ

ફાટે છે=સળગાવે છે

સૌ=અધા

ગીત-રામથી ગાવું :

ધરધર=ધેરેધેર

ફટાડા=ફટાડા

હરખાય=ખુશી થાય

સમજુતી—દીવાળીના દહાડામાં ઘેરેઘેર દીરા સળગે છે અં

ફટાકા ફાડકડ ફૂટે છે, તેથી છોરાઓ ધણા ખુશ થાય છે.

પાઠ ૨.

વાર=દિવસ.

વિષે=માથાની

કચેરી=કોરટ

અધ રહે છે=રળ પડે છે

રવિ=સુરજ; સુખ

દેવળ=દહેર

કૂડે=છી

સુસલમાત=મુસલમાની

ધર્મ માનનાર

જુમેરાત=મુઠવારની

રાત

પાછો=ફરીને; ખીજવા

અઠવાડિયું=સાત દિવ

સમજુતી—પટેલો રવિવાર, ખીજો સોમવાર. ત્રીજો મંગળવાર

ચોથો બુધવાર, પાંચમો શુક્રવાર, પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર અ વે છે, (૧) માત્રમે

૨૧ પહેલીનો “ડિક્શન શિક્ષક” અહીં આના.

વાર સનિ છે. તે હવેથી વાર ગણાય છે; એવી રીતે સાત દહાડાનું એક અઠવાડિક થાય છે. (૨)

પાઠ ૩	ગણવાનું સાધન	પરોઢીએ સુરજ ઊગતા
ફરતી=ચારે બાજુએ;	ગામ=જ્યાં ઘોડાં ફળી-	પહેલાં
આસપાસ	આ અને ઘર હોય તે	તમામ=બધા; સઘળા
વાડ=કાંદાનો કે તારનો	નકશો=ગામ કે દેશનો	દોઢઆપો
બનાવેલો આંતરો	ચિત્રોનો નમુનો	માન=આમરૂ
દરવાજો=મોટું બારણું	ચિત્રો=છબીઓ	ગુરુ=મહેતાજી; માસ્તર
માહે=અદર	ટાંગેલાં=લટકાવેલાં	સમા=એવા; અરાબર
ફૂલગાડ=ફૂલ થાય તેવા	ઘોડી=માટીઉં મૂકવાની	ગ્રાન=સમજણ; અક્ષલ
હોડ	એકક	તબલુ=છોડી દેવું; કાઢી
વેલ=વેલો; મોંપર	કસરત=મહેનત કરી	નાખવું
પથરાતો હોડ	શરીરને મજબુત	અંગ=શરીર
ચોઠડું=ચારે બાજુથી	બનાવવું તે	હળીમળી=સંપીને
જડી લીધેલું લાકડાનું	માટી=મટોડી	સંગ=સોખત; દોસ્તી
ઘર	મળની=સારી	ચોડી=લગાડી
વાવટા=નિશાન; ધળ	અહીં=આ ઠેકાણે	ચિત્ત=મન
મોઝરી=ઘટ વગાડવાની	રોજ=હંમેશાં	શિક્ષા=શિખામણ; બોધ
લાકડાની હથેડી	પાઠ ૪.	ફડી=સારી
મહેતાજી=માસ્તર; ગુરુજી	નિશાળીઆને બોધ.	રોત=ચાલ
મોઠક=એસવાની જગા	ઉપર=પરમેશ્વર	પેર=રીત; પેઢ
કલાકની સીસી=કલાક	નિત્ય=રોજ; હંમેશાં	નીસરી=નીકળી
	નિત=રોજ; હંમેશાં	પાંસફ=સીધું; રખડયા
		વગર

બીજીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ગ્રંથ આના. [૩

સમજીતી—હંમેશાં સુરજ ઊગતાં પહેલાં ઊઠવું અને પરમેશ્વરનું નામ દેવું; પછી દાતણપાણી કરી લઘ્ન નહાઈને બધા પાઠ તૈયાર કરવા. (૧) આખાપ કહે તેમ કરો, અને વડીલની સાથે વિવેકથી ચાલો; મહેતાજીને આપ જેવા મણા, તેથી સારી સમજણ મળશે. (૨) કદી જીદું બોલવું નહિ, અને શરીરમાંથી સુસ્તાઈ કાઢી નાખવી (મતલબ કે કામ હોંસથી કરવું અને વાર લગાડવી નહિ) બધા સાથે સંપૂર્ણ ચાલવું, અને સારી સોજત રાખવી. (૩)

રોજ નિશાળે જવું અને મન લગાડીને ભણવું; મહેતાજીની શિખામણુ માનવી અને સારી ચાલ ચાલવી. (૧) બજીતી વખતે મન રમતમાં રાખવું નહિ, એ તમે સારી પેઠે સમજો. નિશાળેથી છુટ્યા પછી સીધા ઘેર જવું (મતલબ કે રસ્તામાં રખાડવું નહિ.) (૨)

પાઠ ૫.
 ઘોતલી=પોતડી; ઘોતડી
 અંગરખી=ડગલી
 જોડીઓ=નાના છુટ;
 ખાસડીઓ
 દરજી=લુગડાં શીવનાર
 સુરવાલ=સાંકડા પાયચા-
 નો લેંધો
 ફળીડું=મહોલ્લો
 કોટ=ડગલો
 લાધરી=નાનો ચણીઓ
 ઓઢણી=છોકરીઓને

ડીસે તથા માથે ઓ-
 ઢવાનું ગ્રંથુ ગજનું
 લુગડું.

પાઠ ૬.

ચોકખાઈ=સફાઈ;

સુધડતાઈ

ચોકખા=સાફ

મેલા=ગંદા; મેલવાળી

ખરાબર=સારી

ડીલ=શરીર

મંદી=ખરાબ; ઓછું

અડાય=અડકાય
 ફોલ્લો=ગુમડું; ચાંદ
 ખસ=ઝીણી ફોલ્લી;
 ખુજળી
 ઘોવડાવવા=સાફ કરાવવા
 ડાધા=ડાધા
 ઘોડે=ચરની પાછળની
 ખોડી=જગી
 મેલવાળી=મેલવાળી
 નાથ=ચણી
 મેલ=ખરાબ
 કવિતા=ગાયન

૪] ત્રીજો "ડિક્શન શિક્ષક" વધુ આના.

મુખડું=મેં

જગનનાથ=જગતના

દીવ=મન

ધણી; પ. મેશ્વર

સમજૂતી—મારા ઓઠલે સાફ છે, અને મારા ધરને ચોર

પણ સાફ છે; મારાં લુગડાં સાફ જોઈને અધા કોઈ અને ચોરો
કહે છે. (૧) મારું મેં સાફ છે, અને મારા કાથ પણ ચોડખ છે; મારા
ચોડખા (પાપ વગરના) મનમાં પરમેશ્વર ધિરાજ છે. (૨)

પાઠ ૭.

વરસમાંડ=સાલગીરી;

જન્મ દિવસ

ભાવ્યાં=પસંદ પડ્યાં;

સ્વાદ લાગ્યાં

ઝટ=જલદી

ભાણું=એનનો છોકરો;

ભાણેજ

ફદી=છાશમાં ચણાનો

લોટ આડુ મરમાં હળદર

નાખી હકળેલી તે

કાથ પણ અડાડયો નહિ=

જરા પણ ખાધું નહિ

ખીડાં=પાનમા ચુનો કાથો

સોપારી વગેરે મૂકા

ખનાવેલી પદ્ધતિઓ

પાઠ ૮.

કાકો=આપનો ભાઈ

કાકી=કાકાની વહુ

ભત્રીજે=ભાઈને છોકરો

મામે=માનો ભાઈ;

આપનો સગો

મામી=મામાની વહુ

ભાણેજ=એનનો છોકરો;

ભાણી

ફાઈ=આપની એન

પુત્રો=ફાઈનો વર

માસી=માની એન

માસો=માસીનો વર

પીવરાઈ=કાકાનાં છોકરાં

મોળાઈ=મામાનાં છોકરાં

મસિઆઈ=માસીનાં

છોકરાં

ફાઈઆત=ફાઈનાં છોકરાં

એનેવી=એનનો વર

સાગો=વહુનો ભાઈ

સળી=વહુની એન

ચોરમાન=આપ એક ને

મા જુદી જુદી હોય

તે; સાવકાં

સાવકી=ચોરમાઈ

મા એક અને બીજા

જુદા જુદા હોય તે

ફાઈઆઈ કહેવાય.

જમાઈ=છોડીનો વર

વહુનાં માઆપ=છોકરાનાં

સાસુ સસરા

વરનાં માઆપ=છોકરીનાં

સાસુ સસરા

છોકરો કે છોકરીનો

સસરો એક ખીજાને

ચોથીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના. [૫

વેવાઇ કહે છે.	બાથ બીડેમે હાથ	તે વારને વખતે
છાકરો કે છાકરીની	પહોળા કરી છાતી	ઉંચાડવા=ઉંચ સાવવા
સાસુ એક બીજાને	સાથ દબાવે	હાથો=ઉંચ આથુવાનું
વેવાણુ કહે છે.	પંપાળીને=હાથ ફેરવીને	ગીત
પાઠ દ	મુખ=મોહું	પેટ ભરીને=ધરાઇને
મા સંબધી કવિતા	દુખડાં=દુઃખો	માડી=મા
સર્વ=પદ્માં	મીઠા=સારા	નવ=નહિ
જોઇ=દેખી	કલોલ=મળ; આનંદના	સૌથી=પદ્માં કરતાં
હરખાઈ=ખુશ થાઉ	શબ્દો	હેત=વહાલ; ખાર
ચાંપે=દબાવે	ખાતું=ખાવાનું	અપાર=વધુ
સાથ=સાથે	મારી જાત=મારું શરીર	આભાર=પાડ; ઉપકાર
બેઠી=બચ્ચી; સુંગન	લગાર=જરા	

સમજાવતી—મને જોઇને બહુ ખુશ થાઉં છું. અને દોડતો દોડતો તેની સામે જઈ છું; મા મને લઇને છાતી સાથે દબાવે છે. બચ્ચી કુતિને બ હાથ પહોળા કરીને દબાવે છે. (૧) ખોળામાં લઇને મને ધવરાવે, અને શરીરપર હાથ ફેરવીને ખુશ થાય છે. માઈ મોહું જોઇને (મને જોઇને) હરખાય છે, અને પેતાનાં પદ્માં દુઃખો ભૂલી જાય છે. (૨) પંખા આનંદથી ખેલતાં હોય તેના જેવા મારા ખેલ મીઠા લાગે છે; મા મને સારું સારું ખાવાનું આપે છે, અને મારા શરીરની સંભાળ રાખે છે (૩) મને જરા રડતો જાણીને તે વખતે ગભરાતી દોડી આવે છે; જો હું હસું અને રમું તો તે બહુ ખુશ થાય, છે અને ઉંચાડવાને માટે તે હાલરડાં ગાય છે. (૪) જો હું માંદો પડું તો તે ખોસડ પાથ છે, અને તે (માડી) પથ પેટ ભરીને ખાતી નથી; પદ્માં કરતાં ત્રણ

૬] પાંચમીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના.

હેતુ ધણુંજ છે, માટે હું તારો ધણો પાડ માતું છું. (૫)

પાઠ ૧૦.	ખારેકી=ખારેક જેવા	જીત્યો=જીત્યો
મેટાં=મેટી ઉંમરના;	હળ=લોટને શેકી તેમાં	સદ્ગત્તાણુ ચલાવવા
વડીલ	ધી ખાંડ વગેરે નાખી	માટે પવન ભરાવવા
પ્રમાણે=રીતે	બનાવેલું તે	સારું બાધેલું લુંગડું
પૂકે=પાછળ	ઘાટી મા=માપની કે	ચાલ=રીત
બાવાજી=બાપાજી	માની મા	સુંદર=સારી
વખણ=સારું કહેવું તે	રાંદરી=રાંદર ચતાં	હોડી=સદવાળો મોટો
માન=આવકાર	શેતરંજી=જાડું સુતરાઉ	મછવો
પાઠ ૧૧.	બિજાતું	રમત=ગમત; ખેલ
ઉજાણી=મીઝબાની	પાયરંજી=બિજાતું	તાપ=તડકો; ગરમી
બખએ=એ બે	હાર=ઓળ	પણે=પેલે ઠેકાણે
કયાં=કયે ઠેકાણે	શાઃ=દુધી; વેગણુ; પાપડી	એકકા=એકા
આશીપાલવ=એક જા-	વિગેરે	તરફ=આગળ
તતું ઝાડ (એનાં પાં-	ચટણી=આડું, મરચાં,	તળાવ=જેની ચારે
દડાંના તોરણુ બને છે)	કાચમીર, મીઠું વિગેરે	બાજુએ જમીન બને
વિના=વગર	છુટીને બનાવેલી તે	વચમાં પાણી હોયતે
પૈઆ=ડાંગર પલાળી શેકી	ખૂબ=ધણી	સહેલ=મજા; મોજ; ગમત
ખાંડીને બનાવેલા તે	મજા=રમણ; ગમત	પાઠ ૧૩.
ધાણી=જુવાર, મકાઈ,	પાઠ ૧૨.	ખાંડ=ઐરીની કાંચળીના
વગેરેના ઘણાને શેકી	પછાડી=પાછળ	કપડાનો કસખી રેન્જો
બનાવે તે	સરત=હાર જીત	કાંચળી=ઐરાતું કપડું
ધધારેલું=વધાર દીધેલાં	થોભો=ઉભા રહ્યા	કનાર=સરપાવ

પહેલા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” પોણા બે આના. [૭

પરીક્ષા=તપાસણી.	પાળ=કોરણ; કોર; કાઠો	સંભાળી=સાચવી
છાની=મુગી; ચૂપ	ફેંકા ફેંકી=નાખાનાખી	નુકસાન=બગાડ
હોવારૂ	ધડાધડ=ધબોધબ	કદી=કોઈ વખત
નજર કરી=જોઈ	માર્ગો જઈએ છીએ=	ખેલતાં=રમતાં
ડાહી=શાણી; સમજણી	દુઃખી થઈએ છીએ	હાથુ=નુકસાન
પાઠ ૧૪.	ખરી=સાચી	ભારી=ધણું
દેડડાં=પાણીમાં રહેનાર	પ્રાણી=જીવ	
ચોપગાં પ્રાણી	ધન=દુઃખ; નુકસાન	

સમજીતી—રમત ગમત કરતાં, કોઈ વખત પણ કોઈને નુકસાન કરવું નહિ; નહારી રીતે રમતાં ધણું નુકસાન થાય છે.

પાઠ ૧૫.	સોળ=પાટાની નિશાની;	બંધ કર=મોંચ
દયા=મહેરબાની; રહેમ	લાકડીના મારથી જે	બાકીના=ખીજા
ખીજ્યા=વઢવા	લીસોટા પડે છે તે	વાંસો=મીઠું; બરડો
તળે=નીચે	પાદ=ફોમ	વારા ફરતી=એક પછી એક
ધુ દાય=ચમકાય; કચકાય	ભૂચી=વીસરી	દીવાલેન=આંખ બંધ
ફાંફાં=ખેટી મહેનત	ગળ=શક્તિ	કરવી તે
ઢોર=ગાય, બેંસ, બળદ	ઉપરાંત=વધારે	સમજ્યો=જાણ્યું
વગેરે ધાસ ખાનારા પશુ	પાઠ ૧૬.	સેળભેળ=એકઠા
કામના=ખપના	એનથેન=રમતનું નામ છે	હોશિયાર=ચાલાક
સંભાળ=અરદાસ	છુટો=અંધન વગરનો	પારખી=એળખી
વખતસર=અરાબર વખતે	દાવ=વારો	સંતાવા=ધુપાવા
સાફ=ચોક્ખી	પહેલાં=અમાઉ	અડરો=અડકરી
નીરવાતું=નાખવાતું	જથ્થુ=ઠોઢર	

૮] બીજા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” નો આના.

બચી જશે=વારો આવશે	જુહું=ખોટું	અમર્યા=ખોટી; જુડી
નાહ	હેત=માયા; પ્યાર	ધાળે=દેડી આવળે
લાંબો વખત=લણીવાર	વખાણો=પસદ કર્યો	અ.સપાસ=આજુબાજુ
ઓળખ=પારખ	દોખે=ગુએ	શરમાઈ=સજવાઈ
ચાખારા=ધન્ય;	દાખે=પાંચ મૂકે	ખેટું=ખરાત; માહું
ખસ=ધણું	કાપ=ચીરો	સાચી=ખરી
સાર-આ રમતથી	ગમરાયે=અકળાયે	રોવા=રડવા
લાગવાની ઈશ્તિય, ધાર-	સાચાખોલું=અર્ધખોલનાર	છેતર્યા=ડગવા
ણા શકત વગેરે	પાઠ ૧૮.	વારે=મદદે
શકત કેળવાય છે.	વાલ=ફાડી પાનારં ચટા	વારે ધાગા=મદદે દોડી
પાઠ ૧૭.	પટા વળું પ્રાણી	આવ્યા
સાચ=સાચું; સાચીભાત	મરુરી=મનક	સપડાય=ફસાય
ગરબો=૧૫૬ પડયો	ખસ્તાખ=દીલગીર થાય	જુહું=ખોટારં; જુહું
દેસાઈ=નગીદાર	બચ્યાં=અર્ધ્યાં	આખર=છેવટ
છિયાં=છોકરાં	સીમ=ખેતર	જન=માણસ
ગાળ=ખરાબ શબ્દ		

સ-જુલી—જો માણસ બીજા માણસની મનક કરે છે તે માણસ પહેલા કે પછી ફસાય છે; ખોટાઈ જલદી જણાઇ આવે છે, અને આખરે તે જુહો માણસ દીલગીર થાય છે.

પાઠ ૧૬.	ખચાવે=ઉગારે	અનન=અનાજ
જુકિત=કળા; યુકિત	આધું=દૂર	બિખારી=જોની પાસે
પોકે પોક મૂકી=મોટે	એકેકને=દરેકને	ખાવા પીવાનું ન હોય
સાદે ઢાંગ પડી	કણુલ કરી=માની	તે; બીખ માગનાર
અધ્યા=દેહને નામ દીધ.	પાઠ ૨૦.	ભજન=અધરના શુભ
જગર ખોજાવણું તે	ગરીબપૈસા વગરનો	ગાવા તે

ત્રીજા ધોરણનો “સુખગણિત શિક્ષક” અઢી આના. [૬

પુરા=પુરતા; જોધએ	ભતુ=સાર; ડહાણુ	ઉપયોગી=અપની;
તેટલા	પાઠ રૂ.૧.	જરૂરની
આંધળો=જેને એ આંખે	પરમેશ્વરના ગુણનું	હવા=પવન
દેખાય નહિ તે	ગાયન.	દામ=પૈસો
ભીખ=માંગી ખાતું તે	ચંદ્ર=ચાંદો	દીએ છે=આપે છે
પગે અપંગ=પગે ખોડ	વીસર=ભુતું	પાળે=પોષણ કરે
વાળો; લુલો; લંગડો	પ્રભુ નામ=પરમેશ્વરનું	દેના=આપવા
અપંગ=લુપ્ત; લંગડો;	નામ	સર્જવી=પેદા કરી
અધળો; બહેરો;	અર્ગણ્યત=મણાય નહિ	સૈ=મધે
ખોડવાળો	એટલા	ઠામ=ઠેકાણું
દયા=મહેરયાની	ઉત્તમ=અગ્રવાણું	પાન=પાંદડાં
ભગવાન=પરમેશ્વર	ક્રામ=માટે	સેવક=દાસ

સમજાવતી—ભગવાનનું ભજન બુલીશ નહિ. હું ૧દી પથ્ય
 ભગવાનનું ભજન બુલીશ નહિ. પરમેશ્વરે અગ્રવાણને માટે ચંદ્રમા
 સુરજ અને મણાય નહિ એટલા તારા બનાવ્યા છે.હું ૨દી પથ્ય. (૧)
 ધણી જરૂરની જે હવા તે તે આપી છે તેના કંઈ પૈસા ખેસતા નથી
 હું ૩દી પથ્ય (૨) તું વરસાદ વડે અનાજ આપે છે અને બધા
 જીવોનું પોષણ કરે છે. હું ૪દી પથ્ય (૩) દૂધ, દહીં આપવાને માટે
 તે બધે ઠેકાણું માય અને બેંસને પેદા કરો છે. હું ૫દી પથ્ય (૪)
 તેં ઝાડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, આંખો, શુભાગ, બદામ વગેરે બનાવ્યાં છે.
 હું ૬દી પથ્ય (૫) તમે મહેરયાની કરી અને ધણી વિદ્યા, સુખ અને
 હિંમત આપો. હું ૭દી પથ્ય ભગવાનનું ભજન બુલીશ નહિ. (૬)

પાઠ રૂ.૨. | સરકારકોપરી | ૨૧૧નું=ઉર્ધ્વમાં આવતા

૧૦] ચૈથા ધૌરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

વિચાર	ઉંદરીઉં=ઉંદર પકડવાનું	છેલાય=ધસાય; સોરાય
જંમલમાં=વનમાં	પીંજરું	વળગીને=આઝીને
હરણી=હરણની માદા	ભોગભોગે=એકાએક	ચટકા=ડંખ
રૂપાળું=શોભિતું	પાર=છેડો	ભોય=જમીન
ઉપાડો=ઉંચડી	વલે=હાલ; દશા	પછાડી=અફાળી
એકદમ=તરત	સાર-આળકાએ મોટા-	વાસ=પીમળ
છલંમ=દાળ; ફૂદકો	ની શિખામણુ માનવી	પછાડા=તરફડીઆ
દેવતાધ=દેવના જેવો	પાઠ ૨૪.	અતે=આખરે; છેવટે
પુરૂપ=માણુસ	કાંઠા=કિનારા	જોર.વર=જખરી
પાઠ ૨૩.	પોલ=પોલાણુ	જીવ લીવો=મારી નાખ્યો
ઉંદરડી=ઉંદરનું અચ્ચું	દર=કાણું; સાપ, ઉંદર	ઝાઝા=ધણા
રસોડું=રસોષ કરવાની	મકાડા, કીડી વગેરેને	નખળા=જોર વગરના
જમા; રાંધણી	રહેવાનું ઘર	વેર=અનાવત
ભરાદ=સંતાઇ	જેરી=જેરવાળો	નાગ=ફેણુવાળો સાપ
ભાત=આફલા ચોખા	પંખી=પાંખવાળા જના	પ્રાણુ=જીવ
ખાવાનું=ખોરાક	વર; (ચકલી, પોપટ,	સાર-કોઇને હલકું
સારાં=ભલાં	કાગડા વગેરે પંખી	મણી તિરસ્કાર કરવો નહિ
ઉપલા=ઉપરના	કે પક્ષી હલેવાય)	તેમજ પોતાની શક્તિ
બાકું=કાણું	કુંકાડા=કુંકું અવાજ	વધારે છે એમ ધારી
પોળી=મેપડવાળી રોટલી	કરવો તે	અહંકાર કરવો નહિ,
મન=મરજી; ખુશી	ફેણુ=સાપની પહોળી	
મણા=ખામી; ખોડ	કરેલી મરદન	

સમજ્યુતી—જોર વગરના પણુ ધણા માણુસ સાથે કાઢ પણુ

પ્રીત ધૈર્યના 'અંકગણિતના મનોચત્ર' પાંચ આના. [૧૧]

દિવસ વેર કરવું નહિ; જુઓ કે આ રીતે ધણી કીડીઓ મળીને મોટા સાપને પણ મારી નાખે.

પાઠ ૨૫	મનસુખો=વિચાર	અન્નવી=પુરી કરી
માઆપની ચાકરી	માતપિતા=માઆપ	મેર=મહેરખાની; દયા
લુલા=લંગડા	તે વારે=તે વખતે	લીલાલહેર=મન; બધી
સેવા=ચાકરી	ધન ધન=વાહ વાહ	વાતે સુખી
અમાપ=ધણી	સાર=ચાકરી કરે એવા	સાર=જે છોકરા
કંઠકંઠે ધન=પૈસા	સંતાપ=મનતું દુઃખ	માઆપ તરફ પોતાની
તીરથ=જગત	જેવારે=જે વખતે; જ્યારે	ફરજ અન્નવે છે, તેને
પારખી=ભણી	આરીશ=મલું થજે	રમત મમત અને
કાવડ=વાંસતે એ છેડે	એમ કહેવું તે	સુખજ મળે છે.
શીકાંબાંધી બનાવેલું તે	ફરજ=પોતે કરવાતું કામ	

સમજાવતી—માધવનાં માઆપ ધરડાં, લુલાં, આંધળાં અને ગરીબ હતાં, તેઓની માધવ ધણીજ ચાકરી કરતો હતો. (૧) માધવને એના માઆપે કહ્યું કે અમારા મનની વાત સાંભળ, જે અમારી પાસે પૈસા અને આંખો હોત તો જગત કરવા જાત. (૨) માઆપનું મન પારખી લઈને તેણે તેમને સુખી કરવાતું ધાર્યું. જે હું કાવડમાં બેસાડીને જગત કરાવું તો એમનું દુઃખ મટે. (૩) એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી અને માઆપને એ બાજુએ બેસાડ્યાં (૪) પછી બાંધે કાવડ ભેરવીને જગત કરવા ગયો, માધવના આવા હેતુથી બધાને નવાઈ લાગી. (૫) એવા છોકરાને વાહ વાહ છે. (છાયા છે.) અને માઆપને પણ ધન્ય છે; જે છોકરા સારા હોય તો કંઈ દુઃખ રહે નહિ. (૬) બધી જગત કરાવીને જ્યારે તે ધેર ગયો, ત્યારે

૨
૧૨] ચોર્યાસી તાલુકાનો “બૃજોળ શિક્ષક” જે આના.

માઆપ પ્રથમ થયાં; અને ધણાજ આશીર્વાદ દીધા. (૭) છોકરાએ પોતાની ફરજ બજાવી (પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે કયું) તેથી પરમેશ્વરે મહેરબાની કરી. જે માઆપને સુખ આપે, તેને બધી વાતે સુખ થાય. (૮)

પાઠ ૨૬.	પાછી=ખીજવાર; ફરીને	મહણુ=અધઃ
અતુગાઈ=હોશિયારી	મટાડી=ફર કરી	બલદી=ચોટોવારમાં
કુળે=ભોટવો	ન.અંતો=ફૂંદતો	પાંર મુતાય=પુરં થાય
આમતેમ=આણુઆણુ	હુપાઈ=સંતાઈ	સાર-૨ ઠંડા અંત
ફાંફાં=ખોટી મહેનત	કાળે=માટે; સાર	ધીરજથી જેવું કામ
ઉપાય=કલાજ	ફંડર=ફંડરા	થાય છે, તેવું ફાંફાં
સૂઝી આવ્યો=જડયો	ધીરજ=સચુરી	મારવાથી થતું નથી.

સમજીતી—જે ટવામનું ઉંડું પાણી ઉપર લાવવા માટે કાગડાએ કાંકરા નાખ્યા તેથી પાણી ઉપર આવ્યું. તે આજ પીધું. (૧) સચુરી ને ડહાપણથી અંતરે કામ હોય છે તે થોડી વારમાં પુરું થાય છે; માટે બન્ને તમે બધા કરી જુઓ (૨)

પાઠ ૨૭	મલકાવી=હંસવા જેવું કરી, ઉતો=ગરમ	
કાપણી=અનાજ વાસ	ખેટા=દીકરા	માખણુ=હાંનિ વચો-
વગેરે કાપવાનું કામ	બાયમા=એ હાથની	વવાથી જાણના ઉપર
આથમતા=આથમીજતા	વચમાં	જે ધોળો ને હલકા
વઠાઠ=કપાઈ	બન્ધી=ખોટી, મુંબન	ચીકણો પદાર્થ તરી
દાદાજી=આપના બાપ;	ભાંથું=આવતું	આવે છે તે;
માના બાપ	તામ=કામ કરવાની	વંતાડ=વેગળુ
સાઈ=બવાજ	શાકતવાળી	દહાડીઆ=રોજથી

સુરત જિલ્લાનો "ભૂગોળ શિક્ષક" ગ્રંથ આના. [૧૩]

મળુરી કરનારા	દાણા છુટા પાડવા	અને ઝોડા છુટા પાડવા
ભાણ=સરળ	માટે લીધે ચોકખી	માટે તેના ઢગલા પર
ભાણ ભુટે=સુરજ	કરેલી જગા	ખળદને દારૂપંથ જેડી
અ.થમે	ભોગ=જગમે	ફેરવાવાં અ.વે છે તે
દાનરકું=અનાજ ઇમ	દાણાઓ=ખાતી પ્રીયો	પાડ રહે.
વગેરે કાપવાનું લોઢાનું	હાલગને=ખળદની દારૂને	ખેતરમાં કણસતાં,
વાંકું હથિયાર	પગર=ખણસલાંમાંથી	ધાસ વગેરે કાપ-
ચાસ=ખેતરમાં હળે	દાણા છુટા પાડવા માટે	વાનું કામ.
કરી પાડેલા આડા	તેનાપર દોરોને ચક્કાવે	ખપણી=કાપવાનું કામ
હબા લીધેાટા	છે તે	આખાઆ તરફ
ચચાર=ચાર ચાર	પટલાણી=પટેવની બેરી	ઉમંગે=કુંડાસથી
દહડો આથમે=સાંજે	વપણી=ઝાટકી	ખારમાસ=એક વરસ
સાર-ખેડુનો ખો-	કુંવળ=ધઉંનું ધાસ	માસ=મહીનો
રાક સાદો છે, પણ	કરખા=કામદાન	ખી.મીને=મૂકાને
તેઓ મહેનતુ હોવાથ	હરખ=આનંદ; ખુશામી	સંપે=એક ખીજ સાથે
ધણા મજબુત હોય	હરખ નાનો ન હોય=	સદાય=હંમેશાં [નળીને
છે: માટે આપણે	ધણીજ ખુશી થતી હતી	કમરાયો=વણો ચથો
મહેનત કરવી.	હેસીથી=કમંગી	સુંદર=સારા
પાડ ૨૮.	પગર ફેરવતી હતી=	દાણ=પાક
ખળાં=ખળીઓ	ખળદને ફેરવી તેના	લખએ=ઝોડપરથી લખ
પાથરા=ખીને ભોંયપર	પગવડે ઉખી કચરા-	લખએ
નાખેલા છોડ	વતી હતી	ખંન ધરીને=કાળા
ખળી=ખણસલાંમાંથી	હાલર=ઉંખીમાંથી ધઉં	રાખીને

૧૪] મુબારકુલ્લાકાની બુગોળની પ્રત્નોત્તરમાળા જાણના.

કાંસા માટે	અનાજ છુટું પાડવાની	પુળીઓ
કુંડાંજીવાર, બાજરીના	જગા; મોટી બળી	આસપાસનાજીવાજી
કચ્છસલાં	હેયેમનમાં; હૈયામાં	વાળુ=રાતનું જમવાનું
આમ=આવી રીતે	લણુણી=લણવાનું કામ	હામ=હિંમત
બળો=કચ્છસલામાંથી	કોળી=આચકો; નાની	

સમજુતી—હે બાળકો તમે બધા આમ આવો; આપણે હોંસથી કાપણીનું કામ કરીએ. જુઓ જુઓ પેલી વાદળીઓ વરસી જાય છે, એ બાર મહીનાનું અનાજ આપે છે ને હમેશાં એક બીજની સાથેજ રહે છે. હે બાળકો (૧) ખેતરમાં કેવો સારો ધણો પાક થયો છે ! ચાલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લઈએ; શું કરવા કાલ કરીએ ? (વાર લગાડીએ ?) હે બાળકો (૨) હાથમાં દાતરડું વાંકું લઈને આ પ્રમાણે કચ્છસલાં કાપો; અને તેના બળીમાં લઈને દમલો કરતાં મનમાં હિંમત રાખો. હે બાળકો (૩) અનાજ લણવાનું કામ પુરું થયું. હવે બધાએ આ આજુએ ધાસ કાપો; અને ધાસના ચરચાર બાચકા લઈને બધાએ આ બાજુએ મોકો. હે બાળકો (૪) આપણે પૂળા બાંધીને ગાડામાં નાખી કામ પુરું કરીએ, પછી ઘેર જઈને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વરનું બજન કરીએ. હે બાળકો. (૫)

પાક ૩૦.	તૈયાર=કચ્છસલાંથી બરલા	ઉપણીએ=ઝાટકીએ
બળો=કચ્છસલામાંથી	અનાજ=દાણુ	કુંસાં=ફાતરાં; ઊંડા
અનાજ છુટું પાડવાની	છુટું=જુદું	કાથળા=ગુણો
જગ; બળીઓ	સરસ=સારા	સાથ=સાથે
આ વાર=આ વખત	પિત્તાય=કચ્છકામ	હાથોહાથ=એક બીજની
દીસે=દેખાય	કચ્છ=અનાજના દાણુ	મદદથી

૫

ગુજરાત પ્રાંતની સાંભૂંની પ્રશ્નોત્તરમાળા ગ્રંથ આના. [૧૫]

ખેડુત=ખેતી કરનાર | મહેનત=મજૂરી | ફળ=ફાયદો; લાભ

સમજૂતી—હે છોકરાઓ હમણાં આમ આવો જુઓ ખળીઓ તૈયાર દેખાય છે; ચાલો આપણે આજે ડુંડાંમાં રહેલા અનાજના દાણા તરત છુટા પાડીએ. (૧) જેમ બાળદો ગોળ ફરતા હોય તેમ આપણે સૌ ફરીએ, જો ડુંડાં સારી પેઠે કચડાય તો તેમાંથી અનાજના દાણા તરત છુટા પડે. (૨) આવી રીતે બધું અનાજ આપણે ટોપલામાં ભરીએ અને પછી ઝાટકીએ; જુઓ ફોતરાં ઊડી જાય છે, ને બધા દાણા નીચે વેરાય છે. (૩) આપણે સાથે કોથળાઓ લઈ તેમાં આવો રીતે હથોડાચ અનાજ ભરીએ, જો આપણે ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને આજે મજૂરીનું ફળ મળે (૪)

પાઠ ૩૧	અજવાળું=ઉત્તર	તળાવ=પાણી ભરાઈ રહે
ચંદ્રમા=ચંદો	ઝાંખો=તેજ વગરનો	તેવો મોટો ખાડો
મેદાન=ખુલ્લી સપાટ	ઝગઝગે=ચળકે	નદી=મીઠા પાણીનો વ-
જમીન	પાઠ ૩૨. લાગ ૧.	હેતો મોટો વહેળો
નીચે હતરી ગયો હતો=	ઝોટલો=ચરને લગતો	પવન=વા; વાયરો
દેખાતો બધે થયો હતો	ચોતરો	પાઠ ૩૨. લાગ ૨.
આથમે=દેખાતો બંધ	ઢંકાઈ=દબાઈ; છુપાઈ	ચોળ્યાં=અટક્યાં
ચાય	ફારાં=છાંટા	ચોકખી=સાફ
બપોર=હાડાના આર	જરૂર=ખપ; ઉપયોગ	ગામડા=નાતું ગામડું
વાગતાનો વખત	પાલો=કુમળાં પાંદડાંનો;	છોડી=મૂકી
રાત=સુરજ આથમ્યા	જયો	રેલો=પ્રવાહી પદાર્થનું
પછી તે પાછો જો	ખી=ખીયાં	વહેવું તે
લાં સુધીનો વખત	પોત્તી=નરમ	રેલમરેલા=ચારે તરફ
	હમણાં=હાલ; આ વખતે	

૧૬] હિંદુસ્તાનની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા આર આના.

રેલા નીકળવા તે	ધેબરીઓ=ધેબરના	કારેકું=એક જાતનું
બિચારા=આપડા	જેનો મીઠો	કંઠનું શાક
પછાડાના=અધૂળાના	પરસાદ=ખાવાનું;	નેવથે=નેવાએ
તણાપ=ખેંચાપ	જમવાનું	

સમજાવતી—હે વરસાદ તું આવ જેથી કરીને અમને ધેબરના જેવું મીઠું ખાવાનું, ઉની ઉની રોટલી અને દારેલાનું શાક મળે. હે વરસાદ તું ધણો આવ, કે જેથી નેવામાં પાણી આવે, અને નકારી છોકરીને દેડકાં ખેંચી જાય.

પાઠ ૩૩	સીંચ્યા=ગોઠવ્યા	ધડો=આમરથી નાનું
રેતી=પથ્થરનો ઝીણો ભુરો	છેટવડો=છેટ પાડવા	વાસણુ; દોરીઓ
ભુકો=ઝીણી રજ	તથા પકવવની જગા	માગર=કાઠાથી મેટું
મટાડી=માટી	કંઠણુ=સખત	વાસણુ
ડહોળું=માટીવાળું	પછાડવાથી=અધૂળવાથી	કોડી=અનાજ ભરી મૂ-
નીતર્યું=મેલ વગરનું;	ચીકણી=ચિકાશવાળી,	કવાની બરણી
ચોકખું	(ચિકાશ ત્રણ જાતની	કોડીઆં=દીવા કરવાના
ધારવાળાં=અણીવાળા	હોય છે (૧) હાથે ચેં-	માટીના ચલાણાં
તાણી=ખેંચી; ધસડી	ટે એવી (૨) ડાધા	ફરતા=ચોમરદમ; બધી
ખરે છે=છુટી પડે છે	પડે એવી (૩) તાણુતાં	તરફ
તળીએ=નીચે	તૂટે નહિ એવી)	પાઠ ૩૪.
રસ્તો=માર્ગ; વાટ	કાણાં=આકાં	ધાતુઓ=ખનીજ પદા-
ચૂસી=ચોષી	કણક=કેળવેલો બઉનો	ચોં; (ધાતુમાં આર
પાઠ ૩૪.	દોર	ગુણો ખાસ છે. (૧)
ભૂટી=મોટો ચુલો	ધાટ=આકાર	ધાતુના ઇણો ચળકતા

હોય છે. (૨) ધાતુઓ	એરણ્યુ=સોની, લુહાર	કીમતી ધાતુ
બારે હોય છે. (૩)	વગેરે જે પર મૂકી	પિત્તળ=જસત અને તાં
જમીનપર પડતા ધાતુ	ટીપે છે તે	બાની મેળવણીની
નો અવાજ થાય છે	હથોડો=ધાતુઓ ટીપ-	બનેલી પીળા રંગની
(૪) ગરમી વહી શકે છે.	વાતું લોહાતું ઝોળાર;	ધાતુ
લુહાર=લોહાનો ધાત	મોટી હથોડી	તાંબું=લાલ રંગની ધાતુ
બનાવનાર	ટીપ્યો=ધડ્યો	કલાઈ=ધોળા રંગની ધાતુ
ધમણ=દેવતા કુંકવાનો	જતરડો=તાર ખેંચવાતું	(એ રૂપા કરતાં નરમ
સંચો	હથિયાર	હોય છે.)
સળીઓ=મજાઓ	સોનું=પીળા રંગની	સીસું=ધોળા મેલા રંગની
ખૂન=ધણો	કીમતી ધાતુ	ધાતુ
લાલચોળ=ધણોજ ગરમ	રૂપું=ધોળા રંગની	

સોનું, રૂપું, તાંબું, લોહું, સીસું, જસત, કલાઈ, અને પિત્તળ એ ધાતુઓનું ઝોળખાણ કરાવવું અને તેનો તફાવત સમજાવવો.

પાઠ ઉદ.	અધેલો=અડધો પૈસો;	પાવલી=ચાર આનાની
નાણું=ચલણી સિકકો	દોઢપાઇ; દોઢપાઇની	કિંમતનો રૂપાનો કે
શેઠ શાહુકાર	કિંમતનો તાંબાનો	નીકલનો સિકકો.
પૈસો=ચણ પાઇની કિં.	સિકકો	એઆનીએ આનાની
મતનો તાંબાનો સિકકો	રૂપીઓ=સોળ આનાની	કિંમતનો રૂપાનો કે
સવાકો; દોઢીઈ.	કિંમતનો રૂપાનો સિકકો	નીકલનો સિકકો.
હણ્યુએ સવાકાની કિં.	અડધો=આઠ આનાની	મહોળ=પંદર રૂપીઆની
મતનો તાંબાનો સિકકો;	કિંમતનો રૂપાનો કે	કિંમતનો સોનાનો
એ સવાકો; અઢીકો.	નીકલનો સિકકો.	સિકકો; ગણી

૧૮] બીજી ચોપડીના અર્થ ચાર આના.

આની=ચાર સવાકાની	૧૫ રૂપીઆ=એક ગેણી;	૧૬ આની=૧ રૂપીઆ
કિંમતને નીકલનો	મહેર	૩૨ ઠંપુ ૧ રૂપીઆ
સિંકો	૨ અડધા=૧ રૂપીઆ	૬૪ સવાકા=૧ રૂપીઆ
ખટાઆ=જુટા પૈસા	૪ પાવલી=૧ રૂપીઆ	૧૨૮ દોઢપાક=૧ રૂપીઆ
લીધા	૮ એઆની=૨ રૂપીઆ	૧૯૨ પાક ૧ રૂપીઆ

સૂચના—નાણાંની ધાત ધોરણ પહેલાના “મુખગણિત શિક્ષક” માં જુઓ

ટીપ—પૈસાને કાઠિયાવાડમાં કાવડીઉં; ગુજરાતમાં જંધ; સુરતમાં સવાકો; અને મુંબઈમાં દોઢીક કહે છે.

પાક કુહ.	નાકુ=કાણું	વાડી=કૂસફળવાળી જગો
કુહાડી=લાકડા ફાડવાનું	અણી=તીણો ભાગ	નાનો ભાગ
લોદાનું ઝોળર	ચળાર=ઝળકાર	માળી=કૂલ વેચનાર;
સોય=લુમડા શીવવાનું	મોટાકા=વડાકા	છોડ ઉછેરનાર
લોદાનું ઝોળર	કાંદાળી=મીન ખોદવાનું	કૂલઝાડ=કૂલ થાય તેવા
લકડાફેણ=લાકડા ફાડનાર	લોદાનું ઝોળર	છોડ અથવા ઝાડ
તકરાર=રકઝક; વઢવાડ	વઢી=સઢી	ક્યારા=આસપાસ પાળ
ધાર=અણીદાર કોર	દોકરી=છોકરી	કરેલી હોય એવી જગા
મીર=ફાડું	પેદા થયા=નીકળ્યા	ચોરસ=ચાર ખુણાવાળો
મુઢ=કુહાડીના માથા પરનો ભાગ; કુહાડીનો ઉપલો ભાગ	સાર=આ દુનિયામાં અડાર	
તોલે=અરાબર	બધી વસ્તુઓ ઉપયોગી છે; માટે કાઢએ બહામ મારવી નહિ.	મહગોટા=એક જાતનું લાલ પીળા રંગનું ફૂલ ફળે છે=ફળ આપે છે.
	પાક ૩૬.	દાડમ=દાડમડીનું ફળ

જમરખી=જમરખનું	પાડને	આમ જે પર નળીઆ
ઝાડ	નીક=પાણી જવાનો રસ્તો	હોય તે
પક્ષી=પાંખવાળા જનવર	લીલાંછમ=પણાંજ લીલાં	વીટળાઇ=પેટાઇ
ઠાળી=ચડમાંથી નીકળેલો	પાકં ૩૯.	આરીઆના=કુમળા
ફાંટો	છોડવા=નાના છોડ	ચીમડાના
લાંબી ગોળ=લાંબગોળ	ઉપેડી=મૂળમાંથી ખેંચી	દોરડી=દોરી
મધપુડો=મધમાખીને	મુળાઉ=મૂળ	અંતરે=છેટે
રહેવાનું ઘર	દંડી=ડાળી	ગાંઠા=ગાંઠ
મધમાખી=મધ બના-	કળી=ખીસ્મા વગરનું ફૂલ	પાકં ૪૨.
વનારી માખી	જીવતા=જીવવાળા	કેરી=આંખાનું ફળ
મધ=મધમાખીએ ફૂલ	પથરાઇ=ફેલાઇ	આંખો=કેરીનું ઝાડ
માંથી મિઠાશવાળો	વેલા=મોંચપર પથરાતા	મોર=આંખા આમલીનાં
પ્રવાહી ચૂસેલો પદાર્થ	છોડ	ઝીણું ફૂલ
કોસ=કુવામાંથી પાણી	પાકં ૪૦.	ભાર=મોજ
ઠાઠવાનો આમડાનો	આંખો=કેરીનું ઝાડ	નીચી નમતી=લચ્ચી જતી
કોથળો	ફૂટેલાં=નીકળેલાં	ગોટલો=આંખાનું ખી
જાઓ રામ=કોસ ઉપર	ટટાર=સીધા	ગોટલી=આંખાના ખીનું
આઓ	છાલ=ઝાડની આમડી	દાંકણ
ચાણું=કુવાના મથાળા	મેજ=ટેબલ	ધોળજે=દાખી દાખીને
પર પાણી ભરવાને	પાકં ૪૧.	પોચી કરજે
ઠાળ પડતું બાંધેલું તે	ગલકી=ગલકાનો વેલો	ભગવાને=પરમેશ્વર
લલકારેલો=લલકારી બૂમે	વળગી=ખાઝી	જતન=સંભાળ
	જાપર=ધરના ઉપરનો	લીલો=પોચો

૨૦] ચોથી ચોપડીના અર્થ સાહા સાત આના.

ડીટું=ડીચું	આવે,	અમડી ગય=હાડી ગય
પાઠ ૪૩.	પાઠ ૪૪.	ચોકપું=મેલ વગરનું
ધીમે=હળવે	લાગ=લાવ; વખત	માંજેલું
હીડે=ચાલે	ટેળામાંથી=જથામાંથી	આંચળ=થાન
અસતો=ભોં ભોં કરતો	છટકી=નાસી	મેલ=કચરો
સામી થાય છે=સડવાને	ડુંગરા=નાના ટેકરા	દાણો=અડદ, ગુવાર વગેરે
તૈયાર થાય છે.	ચાગે=લોલું ધાસ	જાણસો=વસ્તુઓ; ચીજો
અમળાધને=વળખાધને;	માંડી=ગોઠવી; મૂકી	જાણ=દહીંમાં પાણી
થરડાધને	ઠરતા=થોમતા	નાખી વધોવવાથી અને
જડખાં=ડાયાં	કૂદકો=છલગ; ફાળ;-	છે તે
વાગેળવું=ખાધેલું પાકું	ઠેકડો	તાવીને=ઘરમ કરીને
મોમાં લાવી આવવું	ચનું પાટ=અરાઅર ચનું	શીખડ=દહીંમાં ખાંડ
નિરાને=સુખે; નચિતે	ભરવાડા=ધેટાં, બકરાં	નાખી છણવાથી અને
ઉપાડે=ઉંચકે	ચરાવનાર	છે તે
ખરી=માય, બેંસ વગેરેના	ફેર=ફરક; તફાવત	લોચો=લચકો
પગના તળીઆનું	મજબુત=જોરાવર	માવો=દૂધને બાળી બા-
હાડકું	આછા=થોડા	ળીને લોચા જેવું કરેલું
કાટ=ચીરો	ઊન=ધેટાના વાળ	તે
ખાડા=ખાખોટીઆ	પાઠ. ૪૫	પેડા=માવામાં ખુરં
જોરાવર=જામરી	મીઠું=મિઠાશવાળું	નાખી જાળી બનાવે
જગડ,ડે=જંગલી; જંગ	ગુણુ=દ.યદો.	લી તે
લખાં રહેનારા	કંડું=ટાટું	તર=મલાધ
પુરી પડે=હંફાવે; ખર	હિનું=ઘરમ	દૂધપાઠ=દૂધને ઉકાળી
		ખાંડ ચોખ્ખા નાખી

બનાવેલો પાક
આસદી=માવો થતાં
પહેલાં બુર નાખી
બનાવેલો પદાર્થ
પાઠ ૪૬.
પ્રાણી=જેને જીવ છે અને
જે અહીંથી તંહીં
હરી ફરી શકે છે તે
છેલ્લી=છેવટની
ઝાંઝીઓ=કુતરાતું છે
સભા=મંડળી; ટોળી
ઉપરી=મોટે; વડો
ઠરાવ્યો=નડકડી કર્યો
ટીપુ=કુતરાતું નામ છે
આલાહ=હોશિયાર; ચંચળ
ઠારકુન=લખવાતું કામ
કરનાર
મુપચુપ=મુંગા
અતે=આખરે; છેવટે
મંધ=વાસ
શિઆળ=હાડી આનાર
કુતરા જેવું જનાવર
રીએ=પૂછ થાય

માંસ=ગોસ
અણીવાળા=તીણા
દાહ=મેવડા દાંત
કરકરા=બરછટ;
ફટતો=મહાર નીકળતો
ધણી=માથીક
જે=જમ; ફતેહ
પાઠ ૪૭.
ચાંચ=પક્ષીનું ઝોં
સમડી=એક જાતનું પક્ષી
કચુતર=એક જાતનું પક્ષી
કીડાં=પેટે ચાલનાર
જીવડાં
જીવડાં=જાતું; નાનાં જીવ
માળા=પક્ષીના ધર
બતક=સફેદ રંગનું પ્રાણી
તથા જમીન પર રહેનાર
પક્ષી
જળકુકડી=પાણીમાં રહે-
નાર કુકડી
પાઠ ૪૮.
પાંજર=પીંજર
બૂખ્યો=ખાધા વિનાનો
તરબુચ=એક જાતનું ફળ
કકડો=કુકડો

કા, કા=કાગડાતું બોલવું
જીવજાતું=નાનાં જીવડાં
કોહેલું=કોહી મએલું;
બગડી મએલું
સડેલું=સળી મએલું;
જીવડાં પડેલું
લાલ=રાતી
છેડેથી=નાકેથી
ભાવ્યું=પસંદ પડ્યું
કુદતો=કુદકા મારતો
ચોક=ધરની વચમાંની
છોખધ ખુદી જમા
પાઠ ૪૯.
રકાબી=તાસક
હલાવ્યું=એક રસ કર્યું
વાહ=આશા
નારગી રંગ=નારંગીના
જેવો રંગ
સરખે ભાગે=અરાઅર
પાઠ ૫૦.
પારણ્યુ=લાકડાના ચોક-
ઠાંતું થોડીજી
એળી=માર છેડા બાધી

લઘ વચમંશી બુલનો	હીર=રેશમ	ચીરૈશ્વ=ચીતરેશી
રાખેલો લુગડાનો કદડો	બુલાવવા=હાવાવવા	વહાવું=શીખવું; ભણાવું
પાસું=પાણુ	હાલરડું=માળકને ઉધાડ	મોરસો=મોર
પાંગરા=ઢોળાએ ભેરવ-	વાતું ગીત; હાથો	મદાવું=મડાવું
વાની લાકડીઓ	ધુમણુ=પરણુ કે	મખમલ=એક જાતનું
દોયણું=ઢોળી બાંધવાની	ધોડીઆમાં સુવાડીને	સુવળું કપડું
દોરી	ગાતાં ગાતા દોરી	તળાઈ=માદ્યું; મદેલો
આપડી=ખંજેરી	ખેંચી હોંચકા નાખવા	તાણું=નવી
મોભ=ધોડીઆની વચ-	તે	ચિનાઈ=ચીન દેશમાં
માનો આડો ચાંબલો	ગીતે ધુમણુ ધાલું=હા-	ખનેશી
ભેર=પરળમાડ	લરડા માઈ હોંચકા	સેજે=પથારીએ
ભમરી=લાકડાની ટુફડી;	નાખું	ખિછાવું=પાથરું
ચકરડી	રંગીત=રંગીસો	હોંચોળું=હોંચકા નાંખું
પાયા=પગ	પેઠો=સૂઓ	ધેરાં ધેરાં=મધુરાં મધુરાં
પોચી=સુંવાળી; નરમ;	હેને=વહાલથી	લાડકડા=લાડકા; વહાલા
પ્રુએ નહ એવી	બુલાવું=હોંચકા નાખું	
મોઢડી=ન તું મોઢડું	પધારવું=ખેસાડું	

સમજાવતી—હાલરડું વહાલું લાગે છે. હો મારા ભાઈને (છોકરાને) હાલરડું વહાલું લાગે છે; તેથી હું ગીત ગાતાં ગાતાં દોરી ખેંચીને હોંચકા નાખું. હે રસીલા તમે રંગેલા પારણામાં સૂઈ જાઓ, તે હું તમને ઘણા હેતરી હોંચકા નાખુ ભાઈને પારણે ભમરીઓ જડાડું અને પુતળીઓ ખેસાડું. ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૧) પારણે ચીતરેશી આંચતી ચકલી, અને ભણુનો હોય એવી રીતે પોપટ

હિંદુસ્તાનની જગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ચાર આના. [૨૩]

એસાહુ; ભાઈ તારે સારી રીતે રમવા માટે મોરને સોનાથી જડાવું, ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૨) પારણામાં મખમલ અને મચ્છરની નવી તળાઈઓ પથરાવું અને તેના ઉપર ચંપાવા ફૂલની તરેહનાળી ચિનાઈ ચકર પાથરું, ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૩) મારા વહાલા ભાઈ, હું પારણે રેશમી દોરી બાંધી તને હીંચકો નાખું અને તને હોંપ આવે એવા મીઠાં ગીત ગાઉં; હે લાડકડા ભાઈ તમે જીંધીને જાડશે ત્યારે તમારા ગજવામાં ખાવાનું બાલીશ. (મતલબ કે જીંધીને જાડ્યા પછી તને ખાવાનું આપીશ) ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૪).

ડિલ માટે સૂચના.

૧. છોકરાઓને ઉંચાઈના પ્રમાણમાં, સીધી હારમાં, એકેક હાથને છોટ, બે પગ વચ્ચે ૪૫ અંશનો ખુણો રહે, એવી રીતે ઉભા રાખવા, પછી નંબર આપવા.
૨. નંબર બોલતી વખત દરેક છોકરો પોતાની નીચેના છોકરા તરફ મોઢી કરી નંબર બોલે.
૩. શિક્ષકની સામે ઉભેલી હારના છોકરાઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી.
૪. આગળ કે પાછળ ખસવામાં પ્રથમ ડાબો પગ ઉપાડવો.
૫. એક હારની બે હાર કરવની રીત નીચે પ્રમાણે
૧. છોકરાઓને એક, બે; એક, બે; એ પ્રમાણે નંબર આપવા,
૨. બેક્રી નંબર એક ડગલું આગળ.

૨૪] મુબારક હાકાની બુગોળની પ્રમોત્તરમાળા ડાઆના.

૩. બેકી નંબર એક ડગલુ જમણી તરફ. આ મુજબ કુકમ કરવો.
૬. એક હારની ત્રણ હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.
  - ૧-છોકરાઓને એક, બે, ત્રણ; એક બે, ત્રણ; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
  - ૨-એક નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.
  - ૩-ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું પાછળ.
  - ૪-એક નંબરવાળા એક ડગલું ડાબી તરફ.
  - ૫-ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું જમણી તરફ.
૭. ડમ્બેલ્સ, કડાં, આરબેલ્સ વગેરે વહેંચવાની રીત નીચે મુજબ.
  - ૧ દરેક હારના છેલ્લા નંબર પાસે ડમ્બેલ્સો મૂકવા પછી છેલ્લા નંબરે બે ડમ્બેલ્સ બે હાથમાં લઈ પોતાની ઉપરના હો-રાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બબ્બે ડમ્બેલ્સ થશે.
  - ૨ ડમ્બેલ્સ ભોંય પર સામા સીધી હારમાં ઉભા મુકાવવા. ડમ્બેલ્સ વચ્ચે એક વેંતનું અંતર રખાવવું.
  - ૩ ડમ્બેલ્સ મુઠીમાં જોરથી ઢાબીને પકડાવવા.
  - ૪ રમતો આગિયાર સુધી કરાવી બારે ડમ્બેલ્સ પહેલાં મુકેલાં હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા.
  - ૫ એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧ની કૃતિ કરાવવી.
  - ૬ બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮ ૧૦ની કૃતિ કરાવવી.
  - ૭ રમતો પહેલ વહેલી શિક્ષકે જાતે કરી બતાવવી.
  - ૮ સારા મહાવરો થયા પછી છોકરાઓને પોતાની ભેગે ભોલીને કરવા કહેવું.
  - ૯ એક રમત બરાબર સદાચી ને સાથે કરતાં આવડવા.

ગુજરાત પ્રાંતની સાં જૂની પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના. [૨૫

સિવાય ખીજ રમત શી નવવી નહિ.

૧૦ દરેક રમત કરાવતાં પહેલાં “તૈયાર” અને “ચાલો” એવા હુકમ આપવા.

૧૧ “તૈયાર” કહેતાંની સાથે છાકરાઓએ ડમ્બેલ્સ બેનાને તૈયાર થઈ રહેવું.

૧૨ “ચાલો” ના હુકમની સાથે ડમ્બેલ્સ લઈ, હાથ સીધા લટકતા રાખી ઉભા રહેવું.

ડમ્બેલ્સની ફિલ.

હેતુ-છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

રમત ૧ લી-(૧) બેઠ હાથ ઉંચા (૨) બેઠ હાથ નીચા.

રમત ૨ જી-(૧) જમણે હાથ ઉંચો, ડાબા હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૩ જી-(૧) બેઠ હાથ ઉંચા. (૨) બેઠ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)

રમત ૪ થી-(૧) બેઠ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેઠ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)

રમત ૫ થી-(૧) બેઠ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેઠ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.

રમત ૬ ટુંગી-(૧) બેઠ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેઠ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.

રમત ૭ થી-(બે પગ વચ્ચે એક પુટલું અંતર રખાવવું) (૧) બેઠ

૨૬] મુરત જિલ્લાનો “ભુગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

હાથ જમણી તરફ તીરકસ લખાવવા (ડમ્બેલ્સ ઉભા રહે એવી રીતે) આ વખતે ડાબા પગની એડી ઉઠી કરવી (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૮ મી-(૧) જમણો હાથ જમણી તરફ તીરકસ લખાવવો અને ડાબા હાથની મુઠ્ઠી છાતી આગળ (જમણો હાથ ને ડાબો હાથ તીરકસ લીટીમાં રહે તે પ્રમાણે) (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૯ મી-(પગ પહેલાં હતા તેમ) (૧) જમણો હાથ સામો ડમ્બેલ્સ ઉભો રાખવો. ડાબો હાથ પીઠગમ પાછળ ખેંચવો. (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૧૦ મી-(૧) બેડ હાથ સામા (ડમ્બેલ્સ ઉભા રાખવા) (૨) બેડ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેંચવા, (મુઠ્ઠીઓ છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે રાખવી.)

પાઠવાર અઘરા શબ્દો તથા જોડાક્ષર.

દિવાળી	લીંપેશુંપે	ફૂટે	રવિવાર	રહો
અક્ષર	સાથીઆ	ત્રાજો	શુક્રવાર	પાટીઉં
બિઠ્યાં	લુગડાં	શુક્રવાર	મુસલમાન	ફૂલગાડ
નિશાળ	ઢાડખાનું	છેલ્લો	શનિવાર	ધંટ
સઘળાં	ફટાકડા	વિષે	અઠવાડીઉં	બેઠક

પહેલીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” અહીં આના. [૨૭]

સીસી	અંગરખી	આખ્યા	ખેલાવ્યો	ધીરૂ
ચિત્રો	લેંધી	અડાડયો	ઉતર્યા	છત્યો
ટાંગેલાં	સુરવાલ	દશમું	ગાદી	સઢવાળી
લખોટાનું	ફળીઆના	ખેસશે	પીરસ્યા	કાંચળી
કખાટ	ઘાઘરી	કંસાર	મખો	પરીક્ષા
કુતરો	ઓઢણી	કઢી	આશોપાલવ	દેડકાં
ઠાડમ	ચોકખાઇ	વહુ	શંભુભાઇ	ઠઠાડો
માઠીનાં	ચોકખા	ભત્રીજો	વિના	ધડાધડ
અહીં	ધૂળમાં	કહેવાઉં	પૌંઆ	પ્રાણીઓ
નિશાળીઆ	ડીલ	મસિઆઈ	વધારેલાં	દુઃખ
શિખામણુ	ગંદી	ફૂંધભાઈ	લીંબુ	ગુકસાન
ધંધર	નહિ	સાસુ	નારંગી	પ્રાણી
જ્ઞાન	ફેણી	સર્વે	લાડુ	ખીજ્યા
નિત્ય	ધોવડાવ્યાં	દુખડાં	શેરડી	માધુ
ઠાતણુ	ગંઢવાડ	બૂલી	ખેસીશું	હુંદાય
નાદ્યા	કવિતા	ખૂશ	શેતરંજી	જૂંદે
કહું	ઢીલમાં	ઉંઘાડવાને	પાથરણું	દુઃખ
જીકું	વરસગાંઠ	ઓસડ	પાંદડાં	ઢોર
શિક્ષા	ભાવ્યો	ત્યાં	વાડકો	કહું
ટોપી	કચો	ખોલ્યો	ચટણી	ઉપરાંત
ધોતલી	કચારે	પ્રમાણે	તૈયાર	નક્કી

૬
૨૮] ચોથા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

છૂટો	ખેડુત	ચંદ્ર	બિલાડી	માર્યા
છૂટયો	છેતર્યા	વીસરું	ઉંઢરીઉં	ઉંડું
મૂકયું	નુકસાન	પ્રભુ	હંમેશાં	સૂઝી
તૈયાર	બુઠાણું	અગણિત	કાંઠા	મટાડી
સમજ્યો	બુઠો	ઉભાસને	પુંકાડા	છુપાઇને
હોશિયાર	શિઆળ	અન્ન	ઉડાડી	કૂજનું
છૂટશે	દેડકાં	દૂધ	ઉંદર	ધીરજ
મૂકું છું	જુક્તિ	ઠહી	છૂંદી	સૌ
શાખાશ	સાંભળતાં	ફૂલ	ઠેકાણે	પટેલ
અપુ	ખાંધ્યું	સ્વપ્નું	અટક	ઢહાડો
ગર્યો	અહીંથી	શિકાર	લીધો	આથમતા
આણ્યો	રસ્તામાં	ખચ્યું	લુલાં	વઢાઈ
પૂછયું	દુઃખ	ઢોડાવી	આંધળાં	વઢાશે
દેસાઈ	અન્ન	માંડયું	તીર્થ	સાઢ
હલ્લુ	ભુખ્યો	દીધું	મનસુખો	ખચ્ચીઓ
વખાણ્યો	ભાખારી	પુરુષને	પિતા	ચર્ચા
ઊઠ્યો	પૂછયું	પરમેશ્વર	હેતથી	ગાડું
મરકરી	પૈસા	ઉંદરડો	સંતાપ	ભર્યા
પસ્તાય	આખ્યા	ભંડારીઉં	આશિષ	પહોંચ્યાં
ખચ્યાં	ધંધરનું	રોટલી	પ્રભુએ	ઉતર્યા
બુઝો	વિદ્યા	લાડુ	ચતુરાઈ	કાશ્વર્યો

ત્રીજા ધોરણનો “મુખગચ્છિત શિક્ષક” અઢી વ્ષાના. [૨૬

પટલાણી	કોથળાઓ	ખિચારા	પિત્તળ	ફાટ ફાટ
ઢગલા	ચંદ્રમા	પછડાતા	હથોડા	ચળકાટ
ખુશ	ત્યાંસુધી	ઘેબરીઓ	ટીપ્પો	કોઢાળી
હોંસીલી	અજવાળું	દેડકે	જતરડામાં	સાંભળતી
ઉમંગે	પાતળો	ઢપું	ટિપાય	વઢી
વાદળીઓ	અંધારી	પત્થર	ઓળખાવ્યા	હઃખ
વાંકું	ઝગઝગે	ખ્યાલું	ઓછાવત્તા	કચારા
ઢાતરડું	ત્રીજો	નીતથું	ધાતુઓ	ત્રિકોણ
ડુંડાં	ખેસાડયાં	રસ્તા	સીસું	ગલગોટા
ઢગલો	લાખ્યાં	મટોડો	જસત	ઢાડમ
ફેચે	ઢંકાઈ	ડહોળું	નાણું	કાણાંવાળું
લણણી	મોઢાં	ચૂસે	કાઢયાં	લટકતું
સર્વે	ભોંયમાં	ભફા	ઢગલી	મધપુડો
વાળુ	હમણાં	સીંચ્યાં	પૈસા	લીલાંછમ
ઇંધરતું	તળાવ	ચપ્પુ	ઢળુ	વચ્ચે
તૈયાર	થોડ્યાં	નાખ્યું	ફૂપીઓ	મુળીઉં
છુટું	રહ્યાં	ઢહાડો	કોથળીમાં	ઢાંડીઓ
પિલાય.	ચોકખી	ઇંટવાડો	વટાવ્યા	ડાળીઓ
ટોપલામાં.	રેલમરેલા	ખોદતાં	પંદર	પાંદડાં
ઉપણીઓ.	ખોદતું	ભફામાં	કુહાડી	સમભરે
હુંસાં	ઢાઢવ	મધ્યે	લક્ષ્મીદેવ	ઉખેડી

૩૦] શ્રીભૂતો "ડિક્ટેશન ગ્રિક્સ" ત્રણ ભાગના.

ઉંડાં	ગોટલો	મજબુત	કૂટતો	શીખવ્યું
મૂળમાંથી	જતન	ઠંડું	ધણી	ખ્યાલાં
કૂટેલાં	ચૂસી	દોહ્યા	પંખી	લોટામાં
ટટાર	લેસ	વાસણ	ડીલે	હલાવ્યું
ખુરસી	હીંટ	ચોકખું	પુછડીઓ	હળદર
લીલુંછમ	શીંગડાં	જણસો	ઇંડાંમાંથી	ભાંખુડો
તુરીઆ	ભાથું	દહીં	બચ્યાં	ગોઠડીઓ
ચઢયા	તૂટી	શિખંડ	ભેડાએલાં	હાલરડું
પથરાઈ	નિરાંતે	દૂધપાક	જળકુકડી	રસીલા
વીટળાઈ	જડખું	ખાસુદી	પોપટ	પઠાવું
ઉખેડ્યો	વગડાઉ	ચરમા	પાંજરું	મશરૂની
ખતાવ્યો	પત્થર	પ્રાણી	હુચ્ચા	ચિનાઈ
ડુંકાં	છટકી	છેલ્લી	કર્યો	કૂલડાં
દોરડી	કૂદવું	પસંદ	જીવજંતુ	ખિછાવું
દોરડા	ગળડયું	દાઢ	સળેલું	હિંચાળું
ઊંઘમાં	અ-તુંપાટ	જડખાં	આણ્યાં	ઊઘીને
કચું	મોહું	ઊઘનાં	પડીકાં	ધાલીશ

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્હા અર્થની નોટોમાં શું શું છે ?

સાતમીના અર્થ ૧૦ આના-જેની અંદર શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બંને રીતે; શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી વ્યુત્પત્તિ; કવિતાનું વિવરણ-સ્ફુટીકરણ; ભક્તોની ઓળખાણ છઠ્ઠીના અર્થ ૯ આના-જેની અંદર શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬; કવિતાનો અન્વય; સમજાવટી; વ્યુત્પત્તિ; પાઠના સવાલ; પાઠનો સાર પાંચમીના અર્થ ૮ આના-જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજાવટી; વ્યુત્પત્તિ; પાઠના સવાલ; પાઠનો સાર; અધગ શબ્દો; જોડાક્ષરો કિંદના રાજકીય ભાગ; અપૂર્ણકના નિયમો; ચોથીના અર્થ ૭ આના-જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજાવટી; પાઠના સવાલ; પાઠનો સાર; અધરા શબ્દો; જોડાક્ષર; દ્વિત્વ; મુખ્ય ધ્વાકાની જુલજ રચના ત્રીજીના અર્થ ૫ આના-જેમાં અર્થ; કવિતાની સમજાવટી; પાઠના સવાલ; પાઠનો સાર; ભૂગોળના સવાલ; અધરા શબ્દો; જોડાક્ષરો, દ્વિત્વ. બીજીના અર્થ ૪ આના-જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજાવટી; પાઠનો સાર; ભૂગોળ; ડમ્બેલ્સની દ્વિત્વ. પહેલીના અર્થ ૨ આના-જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજાવટી; પાઠનો સાર; અધરા શબ્દો; જોડાક્ષરો; ડમ્બેલ્સની દ્વિત્વ. બાળવર્ગોની નોટ-જેની અંદર મૂળાક્ષર શિક્ષણ; મૂળાક્ષર લખવાનો ક્રમ; કાના માત્રા વગરના શબ્દો; આરાખડી; આંક; અર્થ; ગીત; કવિતાની સમજાવટી; આંકનો ઉપયોગ; સરવાળા બાદબાકીના કોઠા; દ્વિત્વ ગીત સાથે તથા સાદી; દહાની રમત; એકથી પાંચ સુધી કમેરવા બાદ કરવા વિગેરે.

જમનલાલ માતીરામ શાહ.

“મુખ્યમંથિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

શાહપોર-સુરત.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ કૃત પુસ્તકો.

“દિક્ષેશન શિક્ષક”માં શું શું છે ???

- ૧] પાઠવાર અધરા શબ્દો. ૨] જોડણીના એકજ સરખા નિયમનાળા શબ્દો. ૩] કઠિન મળતા શબ્દોની તારવણી.
૪] જોડાક્ષર. ૫] મળતા જોડાક્ષર.

“દિક્ષેશન શિક્ષક”

બાળપોથીના	૦-૨-૦	ત્રાજનો	૦-૩-૦
પહેલીના	૦-૨-૬	ચોથીના	૦-૪-૦
બીજીના	૦-૩-૦	પાંચમીના	૦-૪-૦

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લા નો ૦-૩-૦

ત્રિવેદિ વાચનમાળા પુસ્તક ૧લા નો ૦-૩-૦

“સુખણિત શિક્ષક”

બાળવર્ગના	૦-૧-૬	ત્રીજા ધોરણના	૦-૨-૬
પહેલા ધોરણના	૦-૧-૯	ચોથા ધોરણના	૦-૪-૦
બીજા ધોરણના	૦-૨-૦	પાંચમા ધોરણના	૦-૪-૦

“પ્રશ્નોત્તરમાળા”

શુજરાતની સા. ભૂગોળની ૦-૩-૦ | સુખંઘઘ. ભૂગોળની ૦-૪-૬

હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની ૦-૪-૦

સુંદરશ કૃત નવી પહેલીના અર્થ જે આના.

બીજા ધોરણ માટે “અકંગણિતનાં મનોચત્ર” પાંચ આના.

સુરત શહેરનો સુરત જિલ્લાનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ૦-૩-૦
૦-૩-૦

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“સુખંઘઘ શિક્ષક” વગેરેનાં કર્તા.

શાહપોર-સુરત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એ. કે. કૃત.

ત્રિવેદિવાચનમાળાના અર્થો.

પુસ્તક ૧લાના	૦-૪-૦	પુસ્તક ૫માના	૦-૮-૦
પુસ્તક ૨જાના	૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ઠાના	૦-૬-૦
પુસ્તક ૩જાના	૦-૬-૦	પુસ્તક ૭માના	૦-૧૦-૦
પુસ્તક ૪થાના	૦-૭-૦		

વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુકોના અર્થો

પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	છઠ્ઠાના અર્થ	૦-૬-૦
બીજાના	૦-૪-૦	સાતમીના	૦-૧૦-૦
ત્રીજાના	૦-૫-૦	કન્યા ૧લીના	૦-૪-૦
ચોથીના	૦-૭-૬	કન્યા ૨જાના	૦-૫-૦
પાંચમીના	૦-૮-૦	કન્યા ૩જાના	૦-૭-૦

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ”

બાળપોથીનો	૦-૨-૦	ત્રીજાનો	૦-૩-૦
પહેલીનો	૦-૨-૬	ચોથીનો	૦-૪-૦
બીજાનો	૦-૩-૦	પાંચમીનો	૦-૪-૦

દરેક ધોરણના “સુખગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

ગુજરાતની સાં ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના.

મુંબઈ ઈલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૫ આના.

મુરત જિલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“સુખગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા, શાહપોર-મુરત.

